

Obsah / Content

Články / Articles

Využití korpusu při tvorbě hesláře výkladového slovníku češtiny

The use of the corpus for making of the headword list
of a Czech monolingual dictionary /3

Jana Nová, Vít Michalec

Čágo bélo, tschüssikowski und die anderen.

Ausgewählte Kontaktformeln aus tschechisch-deutscher Perspektive

Čágo bélo, tschüssikowski and the others.

Selected contact means from Czech-German perspective

Čágo bélo, tschüssikowski a ti druzí.

Vybrané kontaktní prostředky z česko-německé perspektivy /17

Martin Šemelík

Souvětí s řetězcovou závislostí vedlejších vět jako nejvyšší gramatická jednotka

Complex sentences with chain dependence of subordinate clauses
as the highest grammatical unit /41

Josef Štěpán

Slovotvorná stavba českých jmen živočichů

Word-formation in Czech names of animals /59

František Štícha

Recenze / Reviews

Jarmila Panevová: Studie z české morfologie a syntaxe

Praha: Karolinum, 2019 /85

Milada Hirschová

Petr Nejedlý a kol.: Slovtvorný vývoj deverbálních substantiv ve staré a střední češtině

Praha: Academia, 2019 /88

František Štícha

Oľga Orgoňová, Alena Bohunická: Interakčná štylistika

Bratislava: Univerzita Komenského, 2018 /94

Jiří Zeman

Zprávy / News

Workshop DeriMo 2019 /98

Adriana Válková

Pokyny pro autory /101

Instructions for authors /102

Články / Articles

Využití korpusu při tvorbě hesláře výkladového slovníku češtiny

Jana Nová

novaj@volny.cz

Vít Michalec

vitek.michalec@centrum.cz

The use of the corpus for making of the headword list of a Czech monolingual dictionary

ABSTRACT: The headword list of the Academic Dictionary of Contemporary Czech (ASSC) is mainly based on language corpora. We describe basic principles of the headword-list-making process: setting proportions of alphabetical sections, semi-automatrical generation of a word list from a set of corpora, manual cleaning of the word list in order to detect lexicographically suitable and unsuitable items. Proportions and examples of the unsuitable items are given, e. g., foreign words, lemmatisation mistakes, abbreviations, word fragments, typing errors; alphabetical sections A–AM (mostly loanwords) and Č (mostly words of Czech origin) are compared. We also briefly discuss the possibility of using the average reduced frequency instead of the raw frequency for the generation of the word list, and possible using of newer and larger language corpora, too.

KEYWORDS: general monolingual dictionary, lexicography, headword list, corpus, average reduced frequency, raw frequency, foreign words, loanwords

KLÍČOVÁ SLOVA: všeobecný výkladový slovník, lexikografie, heslář, korpus, průměrná redukovaná frekvence, absolutní frekvence, cizojazyčná slova, přejímky

Čágo bélo, tschüssikowski und die anderen. Ausgewählte Kontaktformeln aus tschechisch-deutscher Perspektive

Martin Šemelík

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., Praha

semelik@ujc.cas.cz

Čágo bélo, tschüssikowski and the others.

Selected contact means from Czech-German perspective

ABSTRACT: The present study is devoted to contact formulas from the Czech-German perspective. Contact formulas are forms in which designation function is not or is only weakly given and the attention-attracting function predominates. They include greeting, addressing and introduction formulas. The aim of the study is to treat selected aspects of these phenomena from a Czech-German perspective and to expand the rather modest amount of pragmatics-related contributions to the Czech-German linguistic comparison. The applied method is empirical in the sense that the text is based on the analysis of large electronic corpora of Czech and German (Syn series of the Czech National Corpus, DeReKo, DWDS-Korpus) and on Internet searches. At the same time, however, data from a personal text archive of the author as well as other data are taken into account. As the study has shown, besides a considerable amount of similarities, there are more or less prominent differences between the Czech and German system of contact formulas, especially as greeting and addressing regards.

KEYWORDS: Czech, German, pragmatics, greeting, addressing, introducing

Čágo bélo, tschüssikowski a ti druzí.

Vybrané kontaktné prostředky z česko-německé perspektivy

ABSTRAKT: Tato studie je věnována kontaktním formulím z perspektivy česko-německého jazykového srovnání. Kontaktné formule jsou formy s chybějící či pouze slabě vyvinutou funkcí designační a převládající funkcí fatickou (kontakt, upoutání pozornosti). Patří k nim především pozdrav, oslovení a představení. Cílem studie je analýza vybraných aspektů těchto pragmatických jevů, kterým v oblasti česko-německého lingvistického srovnání dosud nebyla věnována zasloužená pozornost. Použitá metoda je empirická v tom smyslu, že text je založen na analýze velkých elektronických korpusů češtiny a němčiny (řada Syn Českého národního korpusu, DeReKo, DWDS-Korpus) a internetových textů. Zároveň jsou však zohledněna i další data, např. osobní textový archiv autora této studie a data z dalších zdrojů. Ukazuje se, že mezi českým a německým systémem kontaktních formulí existují kromě značného množství podobností i více či méně výrazné rozdíly, zejména pokud jde např. o pozdravy a oslovení.

KLÍČOVÁ SLOVA: čeština, němčina, pragmatika, pozdrav, oslovení, představení

Souvětí s řetězcovou závislostí vedlejších vět jako nejvyšší gramatická jednotka

Josef Štěpán

Na Pláni 2861/13, 150 00 Praha 5

stepan.josef@centrum.cz

Complex sentences with chain dependence of subordinate clauses as the highest grammatical unit

ABSTRACT: Complex sentence with chain dependence of subordinate clauses is a complex clause in which a main clause is modified by a dependent clause of the first degree of dependence, which functions as a governing clause of the second degree of dependence, etc.; chain dependence of subordinate clauses thus comes into existence. Such complex sentence is the highest grammatical unit, for which extension into depth is significant. The paper describes seven possibility of description of such complex sentences. (1) Subordinate clauses are usually distinguished by the sentence-element role and a hypotactic connective. (2) Complex sentence has different directions of extension of the chain dependence (clause order variants). (3) Contact pairs of hypotactic connectives belonging to different clauses. (4) Ellipsis of the middle subordinate clause in chain dependence. (5) Comparison between clauses of the first and second degree of dependence. (6) Transformation of complex sentences with chain dependence into a complex sentence with paratactic subordinate clauses. (7) Place of false subordinate clauses in chain dependence.

KEYWORDS: chain dependence of subordinate clauses, hypotactic connective, contact pair, ellipsis of a subordinate clause, complex sentence with paratactic subordinate clauses, comparison of subordinate clauses, false subordinate clause

KLÍČOVÁ SLOVA: řetězcová závislost vedlejších vět, podřadící spojovací výraz, kontaktní dvojice, elipsa vedlejší věty, souvětí se souřadnými vedlejšími větami, přirovnání vedlejších vět, nepravá vedlejší věta

Slovotvorná stavba českých jmen živočichů

František Štícha

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i, Praha

sticha@ujc.cas.cz

Word-formation in Czech names of animals

ABSTRACT: There has been no systematic research into word-formation of Czech names of animals of all main taxonomic categories published so far. The word-formation analysis presented in this paper is based on about 600 names of animals drawn from the index of Czech names in the encyclopedia ZVÍŘE (ANIMAL). Some support in explaining the derivational motivation has also been found in the characteristics and photographs in internet sources. In names derived with a word-formation suffix I found 69 different suffixes, which is about one third of all suffixes of this sort that can be identified in contemporary Czech words.

Different models of compounds are also described. As to prefixation, only the prefixes *pa-* and *vele-* have been found in the analyzed material. This paper also shows in details that, in many cases, the Czech name of the animal genus formally looks like a derivative from a possible base word, but in fact, it has no apparent semantic relation to that base word.

KEYWORDS: Czech names of animals, word-formation, suffix, prefix, compounds, semantic motivation

KLÍČOVÁ SLOVA: česká jména živočichů, slovtvorba, sufix, prefix, kompozita, významová motivace

Recenze / Reviews

Jarmila Panevová: Studie z české morfologie a syntaxe

Praha: Karolinum, 2019, 231 s.

Milada Hirschová

Katedra českého jazyka PedF UK

milada.hirschova@pedf.cuni.cz

Jedna z nejmýraznějších českých lingvistek posledních desetiletí se rozhodla, jistě také v souvislosti se svým nedávným životním jubileem, uspořádat výbor ze svých starších i relativně nových statí (v časovém rozpětí od r. 1971 do r. 2017), publikovaných v zahraničních i českých časopisech a sbornících. Knihu pod názvem uvedeným v nadpisu vydalo nakladatelství Karolinum v roce 2019. Stati autorka aktualizovala o odkazy, které v době primárního publikování nebyly dostupné nebo byly v tisku, a sborník sama rozdělila do čtyř oddílů: I. Studie z morfologického významosloví, II. Obecné otázky syntaxe, III. Otázky valence, IV. Otázky reflexivity, reciprocit, koreference a kontroly. S výjimkou tří statí prvního oddílu je většinou ostatních společné ukotvení v teoretickém rámci funkčního generativního popisu a důraz na práci s korpusovými daty, i když ani introspekci se autorka nevyhýbá. Uspořádání není striktně chronologické, avšak v částech III. a IV. novější texty převažují. Všem studiím je společné, jak je to ostatně známo z dalších prací J. Panevové, tvůrčí navazování na díla V. Mathesia, VI. Šmilauera a P. Sgalla a jejich rozvíjení; stranou nezůstává ani reagování na paralelní proud české (především) syntaktologie reprezentovaný zejména pracemi F. Daneše, ani na podněty zahraniční (koncept tzv. slovesných rámců Ch. Fillmora). Knihy a stati J. Panevové se naopak, jak ví každý, kdo českou lingvistickou produkci sleduje, dočkaly v průběhu posledních desetiletí návaznosti v pracích jejích početných doktorandů, resp. hlavně doktorandek, z MFF UK. Pro přiblížení rozmanitého obsahu sborníku volíme přehledový postup.

Část I. otvírá studie o relativním čase v češtině (ve spoluautorství s P. Sgallem), která ve své době přinesla pohled vsutku novátorský. V přítomném svazku na ni v části II. navazuje analýzou způsobu užití časových forem a časových významů jimi vyjadřovaných statí o vedlejších větách obsahových. Širší slavistický pohled představují studie o „nesrovnávacím“ užití stupňovaných forem adjektiv a o rezultativnosti, z korpusových údajů vychází statí o honorifikách (vykání) v češtině.

Pokud jde o část II., podrobná studie o vymezení obsahových vět již byla zmíněna. Podobně detailní pohled nacházíme ve stati o vedlejších větách místních a jejich

významové stavbě, kde je na výsledcích analýzy tektogramatické struktury ukázáno, že tzv. vedlejší věty místní mají na rovině významové stavby stejnou strukturu jako vedlejší věty relativní; zároveň se však jejich specifičnost jeví jako argument pro existenci větněčlenské roviny v popisu jazyka. Od přístupu uplatněného v této stati lze vidět spojenci k podrobným vymezením volných určení (funktorů) časových, lokálních a směrových v jiném díle spojeném s J. Panevovou jako hlavní autorkou, totiž k *Mluvnici současné češtiny II* (2014). Stať o větách s všeobecným konatelem i o tzv. vágnosti předkládají velmi jemnou sémantickou analýzu konkrétního materiálu, převážně teoreticky jsou naopak zaměřeny stati o vztahu kognitivního obsahu a jazykového významu, o kategoriích pojmenovávacích a usouvztažňovacích (v návaznosti na dílo V. Mathesia a F. Daneše) a o pojmech/termínech koordinace a determinace versus parataxe a hypotaxe. Část II uzavírá stať hodnotící dílo V. Šmilauera v kontextu vývoje české i zahraniční lingvistiky.

Část III., věnovanou otázkám valence, otevírá stať o rozvitích předmětových a příslovečných (doplňujících a určujících), původně publikovaná v NR v r. 1975, v níž byl jako měřítko pro stanovení hranice mezi rozvitými významově nutnými a rozvitými jinými formulován známý otázkový/dialogový test, umožňující rozlišit sémanticky obligatorní valenční doplnění, které je povrchově vypustitelné, od určení nevalenčního, volného. Teoretickým otázkám pojetí slovesné valence (jejím univerzálním a specifickým projevům) je věnována i další stať, konfrontující (na konci 90. let) přístup označený jako „sémantizující“, reprezentovaný, kromě dvourovinného pojetí syntaxe u skupiny kolem F. Daneše, tzv. brněnskými syntaxemi (1986, 1998), s přístupem „syntaktizujícím“, představovaným FGP. Nutno dodat, že v současné době byl „sémantizující“ přístup již opuštěn (srov. hypotéza modifikované valenční teorie, Karlík 2000); naznačený „syntaktizující“ přístup byl v úplnosti prezentován v již uvedené *Mluvnici současné češtiny II* (Panevová et al. 2014). Tento přístup, charakterizovaný analýzou tektogramatické roviny jako východiska, využitím zmíněného rozlišení valenčních členů dialogovým testem a posuny rolí slovesných aktantů, je ve sborníku uplatněn i ve stati o valenci substantiv. Využití korpusových dat, konkrétně Pražského závislostního korpusu (PDT), je výrazné ve stati o obrazu tzv. všeobecných aktantů (jak konatele, tak pacientu) v tomto korpusu. PDT podle autorky tvoří důležitou materiálovou základnu pro detailnější zkoumání podmínek pro zevšeobecnění aktantu. Korpusová data jsou uplatněna i v dalších dvou statích, jednak v porovnání *Valenčního slovníku slovenských sloviess* (Nižníková – Sokolová 1998) s přístupem FGP, jednak ve stati analyzující valenci některých českých adjektiv.

Část IV., věnovanou otázkám reflexivity, reciprocity, koreference a kontroly, otevírá stať zkoumající možnosti vstupování slovesných aktantů do vztahu reciprocity, také ve vztahu k jejich kontextové zapojenosti. Problematice reciprocity je ve IV. části věnována ještě pozdější stať (z r. 2007). Následuje studie ukazující možnosti fungování reflexivního zájmena v češtině, a to z hlediska morfologického, slovníkového i syntaktického. Reflexivům v širším slavistickém pohledu, opět s významným využitím korpusových dat, se v tomto oddílu věnuje i další stať. Z pohledu nejen syntaktického, ale i aspektologického se dále zkoumají kauzativní konstrukce *nechat/dát si*

něco udělat. Infinitivními konstrukcemi se zabývají poslední dvě studie. Konstrukce tzv. slovanského akuzativu s infinitivem je z hlediska češtiny zkoumána u sloves smyslového vnímání, opět zejména na korpusových datech. Srovnání s dalšími slovanskými jazyky ukazuje, že jde o jev spíše areálový než obecně slovanský. Tektogramatická analýza konstrukcí se slovesy smyslového vnímání je provedena ve srovnání s konkurujícími vedlejšími větami a některými konstrukcemi nominalizovanými. Pozornost se věnuje možnostem nominalizace takových vícepredikačních konstrukcí a koreferenčním vztahům aktantů v predikacích takto spojených – zatímco v konstrukcích Acl typu *Viděl jsem ho stát na téhle židli* je koreference aktantů PAT u slovesa vnímání a ACT u závislé predikace závazná (využívá se zde pojem/termín kontrola), u konstrukcí typu *Lidé slyšeli střilet vojáky* je koreference pouze možná. Stať je doplněna grafy znázorňujícími tektogramatickou strukturu reprezentativních příkladů a statistickými korpusovými údaji. V závěrečné stati sborníku se autorka věnuje konstrukcím, v nichž se kontrolované infinitivní participanty chovají nestandardně.

Sborník ukazuje šíři záběru lingvistických prací J. Panevové; zároveň je z prezentovaných statí zjevné, že její práce i v porovnání ukázaném v delším časovém průběhu je jako celek velmi konzistentní. Je nepochybné, že J. Panevová se především svými pracemi o slovesné valenci a rozpracováním valenční teorie zapsala do kontextu české lingvistiky velmi významně.

LITERATURA

GREPL, M. – KARLÍK, P. (1986): *Skladba spisovné češtiny*. Praha: SPN.

GREPL, M. – KARLÍK, P. (1998): *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia.

KARLÍK, P. (2000): Hypotéza modifikované valenční teorie. *Slovo a slovesnost*, 61, 170–189.

KARLÍK, P. – PANEVOVÁ, J. (2012): Dva pohledy na vývoj českého poválečného syntaktického myšlení. *KGA*, 6, 34–53.

NIŽNÍKOVÁ, J. – SOKOLOVÁ, M. (1998): *Valenčný slovník slovenských slovies*. Prešov: Univerzita v Prešove.

PANEVOVÁ, J. et al. (2014): *Mluvnice současné češtiny 2*. Praha: Karolinum.

WAGNER, R. (2016): Možnosti a úskalí jazykového popisu na základě formálního lingvistického aparátu: poznámky k nové syntaxi češtiny. *Slovo a slovesnost*, 77, 47–59.

Petr Nejedlý a kol.: Slovtvorný vývoj deverbálních substantiv ve staré a střední češtině

Praha: Academia, 2019, 416 s.

František Štícha

Ústav pro jazyk český AV ČR, Praha
sticha@ujc.cas.cz

Tato monografie je vůbec první knižní publikací o tvoření slov ve staré a střední češtině. Její hodnotu a cenu proto nijak nesnižuje to, že se věnuje jen substantivům a z nich pouze substantivním derivátům sloves. Je nicméně nepochybné, že porovnání deverbativ s desubstantivy či deadjektivy u daného sufixu a dané slovtvorné kategorie by bylo velmi užitečné a informačně velmi cenné.¹ Pokud tedy v budoucnu vyjde obdobná publikace o substantivech derivovaných ze substantiv a z adjektiv (event. i z jiných slovních druhů), bylo by velmi žádoucí u každé kategorie a každého sufixu brát zřetel na poměry zjištěné v publikaci, která je předmětem této recenze.

Protože knižních monografií o nějakém gramatickém jevu (tvoření slov je nepochybně záležitostí gramatiky) staré a střední češtiny je pořád ještě jako šafránu, je třeba si této publikace o to víc cenit. Protože souhrn textů od počátků českého písemnictví do roku 1780 (tedy od počátku 14. století do začátku našeho národního obrození) přístupných bádání je ve srovnání s dnešní produkcí jen velmi omezený (přestože pokrývají pět století) a protože na monografii se podílelo celkem 11 autorů, bylo možné zacházet do detailů a věnovat se i mnoha sufixům a slovtvorným typům doloženým jen ze slovníků nebo jen jedním či několika málo výskyty v textech, navíc mnohdy jen v jedné památce. Na to autoři samozřejmě ve své knížce upozorňují.

Hned na začátku této zprávy bych však rád upozornil na to, že název knížky, v němž se hovoří o vývoji, může zklamat některá očekávání. Nejde tu totiž primárně o sledování vývoje funkcí a produktivity jednotlivých sufixů a slovtvorných typů v rámci slovtvorných kategorií. Vývojovým aspektem této monografie je převážně a principiálně jen to, kolik derivátů s daným sufixem v rámci dané slovtvorné kategorie je doloženo v období staročeském (1 300 až 1 500) a kolik v období středněčeském (1500 až 1780). I to má samozřejmě svou velkou informační hodnotu, avšak sledování celého vývoje slovtvorné soustavy češtiny to nenahradí – je to jen jakási

¹ V současné češtině jsou např. názvy různých materiálních objektů derivované sufixem *-ice* a jeho rozšířenými variantami převážně desubstantiva a deadjektiva; deverbativ je nejméně.

jeho „páteř“.² Jiné vývojové aspekty se v knížce naleznou spíše jen okrajově a nesystematicky. Vhodnějším názvem této publikace by proto podle mne bylo *Tvoření deverbálních substantiv ve staré a střední češtině*. Neboť právě o to v této knížce především jde.

Kniha má osm hlavních kapitol, anglické resumé, seznam literatury a zkratk a abecední rejstřík derivátů v monografii zachycených a vykládaných – ten je obzvláště cenný.

V úvodu autoři představují svou koncepci, která je téměř cele založena na koncepci *TSČ 2* a teoretické koncepci Dokulilově (*TSČ 1*), aniž ovšem zachází do celé jeho teoretické šíře; to pro podobnou práci ani není nutné. Jak autoři sami píší v úvodu, nejpodstatnějším rozdílem mezi koncepcí jejich a koncepcí *TSČ 2* a teoretickou koncepcí Dokulilovou je zavedení slovtvorné kategorie „nositel dějově podmíněné vlastnosti“. Jinou odlišností, jak autoři uvádějí na s. 26, je to, že „podstatně silnější fundamentální roli“ přisoudili „přímo slovesu“, nikoli participiálním adjektivům. Podle mne však ani jedna z těchto inovací popisu a výkladu slovtvorného systému neprospěla. Konkrétně se k tomu vyjádřím později. Autoři také mylně interpretují Dokulilův pojem resuffixace – u takto nazvaného jevu nejde o vypouštění kmenotvorných sufixů před připojením sufixu slovtvorného, ale o vypouštění sufixu slovtvorného (např. *huň-at-ý* → *huň-áč*, nikoli např. *hon-i-t* → *hon-0-ba*).

Autoři zajímavě a dobře definují **pojem sufixu a pojem jeho varianty**. Překvapivě však nijak nedefinují **pojem slovtvorného typu**, který v teorii Dokulilově zaujímá významné postavení a je v ní přesně definován.³ Z koncepcí monografie není například zcela jasné, zda deriváty *kupec* a *oklamaneč* patří k jednomu, nebo dvěma slovtvorným typům, jestliže u jména *oklamaneč* se předpokládá rovněž odvození ze slovesa, nikoli z adjektiva (*oklamáný*), jak předpokládá Dokulil. U Dokulila by šlo o dva typy, neboť každé z těchto substantiv je podle jeho teorie odvozeno ze dvou různých slovních druhů. U autorů recenzované monografie by šlo také o dva různé typy, ale pouze vzhledem k různosti sufixů, neboť za základové slovo v obou případech pokládají sloveso.

Pokud jde o **doloženost derivátů** ve staré a střední češtině, autoři přiznávají, že „průměrný stupeň doloženosti slov“ je 14 výskytů, u střední dokonce jen 10 výskytů. Taková doloženost je v dnešním úzu svědectvím perifernosti slova značně vzdálené centru slovní zásoby. Např. derivát *vrakárna* má v korpusu SYN v7 deset dokladů, ale derivát *vrakoviště* jich má 4 800!

Počínaje druhou kapitolou jsou v monografii postupně představena a zhodnocena jména činitelská, jména prostředků, jména dějů, jména výsledků děje, jména nositelů dějově podmíněné vlastnosti, obecná jména místní a jména vlastností.

² Je však otázka, zda omezené množství staročeských a středněčeských textů, které jsou k dispozici, by skutečně sledování vývoje jednotlivých slovtvorných prostředků, kategorií a typů vůbec umožnilo.

³ Jinak vymezuje pojem slovtvorného typu autor této recenze (2013).

Velmi cenné jsou v rámci těchto kapitol nejen **údaje o počtu derivátů** daného typu, rozděleného vždy na dobu staročeskou a dobu středněčeskou, přičemž se vždy uvádí, kolik z derivátů daného typu je doloženo jen ve staré, kolik jen ve střední a kolik jak ve staré, tak ve střední češtině, ale často také údaje o zdrojích. Např. u jmen činitelských⁴ **se sufixem -tel**, jimiž se začíná, autoři uvádějí, že z celkového počtu **800 činitelských jmen** je jich 423 „hapaxních“ a že tato jednoduchová jména se vyskytují nejčastěji v biblických textech nebo v latinsko-českých slovnících. Činitelských jmen **s příponou -č** autoři napočítali **600**, tedy o 200 méně; většina z tohoto typu jmen se podle autorů do současné češtiny nedochovala. Je to jedna z mála zmínek o vztahu k poměrům v současné češtině.

Pravidelně se u všech typů setkáváme s **údaji o vidu** základového slovesa – dozvídáme se, zda se jména daného typu derivují (zhruba) rovným dílem od obou vidů, anebo pouze či převážně od imperfektiv nebo pouze či převážně od perfektiv. Zároveň s údaji o vidu základových sloves se prezentují údaje o jejich prefigovanosti či neprefigovanosti a jejich kmenotvorném sufixu, resp. infinitivní třídě. Např. u činitelských jmen s příponou **-čí** se uvádí, že tato jména se převážně tvoří od **prefigovaných i-kmenových perfektiv** a řidčeji od neprefigovaných imperfektiv; u činitelských jmen s příponou **-ař/-ář** je téměř jejich polovina odvozena od **a-kmenových bezpředponových imperfektiv**. Naproti tomu např. činitelská jména s příponou **-ce** se podle autorů tvoří od sloves obou vidů, prostých i prefigovaných všech infinitivních tříd.

Jedním z mála údajů o skutečném **vývoji sufixu** v průběhu staletí je zmínka o tom, že **jména prostředků se sufixem -tko** se objevují **až ve střední češtině**, protože se vyvinula ze zdrobnujícího sufixu **-dlko**. Přitom i ve střední češtině je jich doloženo pouhých **13**. Autoři však ani v tomto kontextu nezmiňují situaci v současné češtině, kdy jich v úzu obíhá nejméně **200!** Bez zmínky o vývojových aspektech zůstává např. také sufix **-čka** u názvů dějů a výsledků děje, jichž bylo autory zjištěno celkem pouhých **29**, zatímco VAGSČ jich pro současnou češtinu uvádí zhruba **200**. Zmínka o vývoji se objevuje také u názvů míst se sufixem **-árna**, o němž autoři píší, že jeho produktivita časem stoupá, i když „primární roli si sufix podržuje jako prostředek odvozování jmen ze substantiv“ (s. 333).

Ocenění zaslouží to, že autoři z 20 000 substantiv, u nichž předpokládají odvozenost ze slovesa, selektovali a počítali i deriváty se sufixem nulovým; např. u konvertovaných názvů dějů s nulovým sufixem uvádějí počet 600, zatímco VAGSČ udává pro současnou češtinu jen stovku takových názvů. Litovat je třeba toho, že není uveden abecední seznam všech těchto substantiv, aby bylo možno porovnat starší stav se současnou češtinou. Autoři vůbec šetří místem tam, kde to není žádoucí, například

⁴ Jde o tradičně vymezovanou slovotvorně-sémantickou kategorii latinsky zvanou *nomina agentis*. Jsou to velkou většinou názvy osob – proto, i z jiných důvodů byla ve *Velké akademické gramatice spisovně češtiny* tato kategorie opuštěna.

konvertovaných jmen dějů s formantem *-a* napočítali 270 a tvrdí o nich, že se tvoří především od prefigovaných perfektiv *i*-kmenových (*pohroza* ← *pohrožit*), ale uvádějí z nich jen šest (!) příkladů: *pohroza, měna, obnova, omyla, potopa, viera*.

Editor a spoluautor VAGSČ lituje toho, že monografie o tvoření deverbativních substantiv nevyšla dříve, než byl rukopis této gramatiky odevzdán do tisku. Nemuselo by uniknout několik zajímavých slovtvorných solitérů nebo minimálně zastoupených typů, které autorům recenzované knížky neunikly: *ženich, průdouch* se sufixem *-ch*; *skryš* se sufixem *-š*; *obuv, oděv* se sufixem *-v*; *koupel* se sufixem *-el*; *bolest* se sufixem *-st*; *hrábě, koupě, nůše* se sufixem *-e*; *dílo* se sufixem *-o*; *država* se sufixem *-va*. Samozřejmě by pro autory 1. dílu VAGSČ byla tato monografie cenná i v mnoha jiných ohledech.

Připojím nyní několik kritických poznámek.

Autoři se nedrží nasnadě jsoucí obecné zásady Dokulilovy teorie hledat fundující základové slovo ve slově, které je derivátu obsahově i formálně nejbližší. Místo aby ve jménech jako *oklamaneč; opilec, příběhleč* viděli deriváty participiálních adjektiv (*oklamaneč; opilý, příběhlý*), neboť *oklamaneč* je nepochybně „oklamaneč člověk“ a *opilec* je „opilý člověk“, a identifikovali zde sufix *-ec*, počítají naopak ryze teoreticky s motivačně-fundačním vztahem přímo ke slovesu (*oklamat, příběhnout*). Podobně i ve slovech *nalomenina* a *uvadlina* vidí sufixy *-enina* a *-lina* (místo *-ina*), ve slově *uzrállost* sufix *-lost* (místo *-ost*), u slov *dávce, svolávce* sufix *-vcě* (místo *-ě*), u slov *podávka, dolévka* sufix *-vka* (místo *-ka*) atd. Tento teoretický postoj pak má i takové až komické důsledky, že o slově *sebránče* autoři píší, že sufix *-če* je tu rozšířen „o *n*-ový participiální komponent“; avšak toto participiální *-n-* je součástí evidentně fundujícího adjektiva *sebráný*, takže tu není co rozšiřovat. Ani při derivaci jmen ze sloves s kmenotvorným sufixem *-ova-* (*násled-ova-t* → *násled-ov-ník*) se slovtvorný základ nerozšiřuje o komponent *-ov-*, jak píší autoři, nýbrž naopak kmenotvorný sufix *-ova-* se redukuje o jeho koncový vokál.

Vypadá zvláště, když se u derivátů *křivdíř* a *vrtoš*, doložených podle autorů až ve střední češtině, uvádějí sufixy *-ař/-ář* a *-ús*, jako by šlo o deriváty už staročeské, byť nedoložené.

Pokud je nějaký slovtvorný typ doložen stovkami či alespoň desítkami derivátů, pak má informační cenu poukázat na to, z jakého morfologického typu slovesa jsou tyto deriváty odvozovány výlučně nebo převážně. Jde-li však o jediného zástupce typu, pak je informace o tom, k jakému morfologickému typu toto sloveso patří, nadbytečná, neboť čtenáře této knížky o tom není třeba poučovat. Autoři např. o derivátu *trávenka* píší, že toto jméno je odvozeno z **morfologického základu *i*-kmenového neprefigovaného imperfektiva**; o derivátu *plavna*, že je odvozen **od morfologického základu *a*-kmenového neprefigovaného imperfektiva *plavat***; o derivátu *tekost*, že je odvozen z **morfologického základu neprefigovaného imperfektiva 1. infinitivní třídy**. Přímou manifestačně se tu ukazuje, že teoretická důslednost v uvádění určitého typu informace nemusí být vždy přínosem. Autoři také poměrně často o určitých typech derivátů píší, že byly odvozeny od „morfologického základu“ toho či

onoho druhu sloves (perfektiv, imperfektiv, předponových, bezpředponových), aniž tento základ pojmenují jako ten či onen kmen.

Pokud jde o slovtvorné kategorie, s nimiž autoři pracují, vidím jako problematické oddělení jmen dějů od jmen výsledků děje, přestože tato kategorizace je zavedena již v *TSČ 2*. Autoři sice do kategorie jmen výsledků děje zařazují většinou názvy materiálních objektů jako *úlomek*, *útrojek*, *útonek* (← *utnout*), avšak také jména jako *odmítka* (odmítnutí), *oznamek* (oznámení), což jsou jména ryze dějová, nebo jména jako *výmyslek*, což jsou jména abstraktních stavů. Ještě problematičtější se mi jeví vyčlenění „jmen nositelů dějově podmíněné vlastnosti“, zejména proto, že jde o kategorii, která nemá oporu ani v určité množině sufixů, ani v sémantice těchto jmen – může jít o název osoby, živočicha, materiálního předmětu, místa nebo názvu abstrakce. Jde tu čistě o deverbativnost a názvy, které nespádají do žádné z ostatních slovtvorných kategorií. Na druhé straně, jak autoři sami přiznávají, „hranice mezi jmény činitelskými a jmény nositelů dějově podmíněné vlastnosti [...] je velmi neostrá [...]“. Vše navíc komplikuje okolnost, že mnoho staročeských slov je pro nespécialistu (ale leckdy i pro odborníka, jak sami autoři na různých místech své knížky poznamenávají) sémanticky i/nebo slovtvorně neprůhledných a jistým záchytným momentem by bylo vědět, co je název osoby, co název materiálního předmětu, co název živočicha, rostliny nebo té či oné abstrakce. A samozřejmě také to, jak se kde uplatňuje který sufix. Např. mezi jmény „dějově podmíněné vlastnosti“ jsou uvedena i slova *plavadlo* a *zdvihadlo*, která patří spíše mezi názvy prostředků (prostředek k plavání a prostředek ke zdvihání).

Nesrovnalosti jsou i ve slovním hodnocení frekvence derivátů. Že jako „**velmi frekventovaný**“ se označuje slovtvorný typ doložený **stovkou** názvů, je v kontextu starších fází vývoje češtiny pochopitelné. Avšak o typech doložených dvaceti třiceti názvy se už hodnocení rozchází: typ jmen prostředků se sufixem *-ek* doložený **30** názvy se hodnotí jako „**nepočetný**“, avšak typ jmen prostředků se sufixem *-nicě* s **27** doloženými názvy se hodnotí jako „**poměrně produktivní**“. Také jména dějů s příponou *-ot* s **33** názvy a jména dějů s příponou *-nicě* s **21** názvy jsou „**poměrně hojná**“. A konečně i jména nositelů dějově podmíněné vlastnosti s příponou *-dlo* s **23** názvy „**relativně početná**“.

Jazyk monografie je celkově dobrý, srozumitelný a přesný. Najdou se však výjimky. Např. že „onomaziologickým podkladem“ jmen prostředků je „vztah agentu, v němž substance zasahuje objekt děje“ (s. 111). To je zbytečně abstraktní a složité, navíc tu není jasný význam genitivu „agentu“ v nejasném syntagmatu „vztah agentu“. Také formulace, že „jména dějů pojmenovávají substance, jejichž obsahem je zpředmětněný děj“ není příliš srozumitelná. Jména dějů snad pojmenovávají děje, ovšem chápané a nazírané jako jisté substanční entity. Např. substantiva *spaní* či *spánek* pojmenovávají děje, ne substance. Je to ale jistý statický obraz dějové situace, proto jsou to substantiva.

Autoři v podstatě nijak systémově ani vývojově **nehodnotí velké množství solitérních či velmi málo doložených slovtvorných typů**, ani se nezamýšlejí nad

tím, odkud se tyto sufixy a tyto typy vzaly. V dnešní češtině je např. sotva myslitelné, aby slova *postřibřenec* či *donesenec* označovala činitele děje *postřibřování* a *donášení*, nebo aby slovo *záporník* bylo názvem děje. O deverbativních jménech vlastnosti autoři píší: „Z velké části jsou tyto systémové periferní typy omezeny na starou češtinu; jak **se postupně upevňuje slovotvorný systém**, ustupují nepochybným adjektivním derivátům a v češtině střední se již vyskytují minimálně.“

Autoři tedy předpokládají, že slovotvorný systém staré a střední češtiny ještě nebyl „upevněn“ tak, jak ho známe z češtiny současné. Avšak konkrétní cesty, jimiž se toto upevňování ubíralo, nám příliš neukazují.

I tak ale monografie o deverbativním tvoření substantiv ve staré a střední češtině poskytuje velké množství cenných informací. Pochopitelně jsem zde nemohl o všech referovat. O to víc ji mohu doporučit všem – nejen lingvistům –, kdo se zajímají o skryté dění uvnitř jazyka a jeho vývoje.

Olga Orgoňová, Alena Bohunická: Interakční stylistika

Bratislava: Univerzita Komenského, 2018, 208 s.

Jiří Zeman

Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové
jiri.zeman@uhk.cz

Vývoj slovenské (lingvo)stylistiky v poválečném období byl ovlivněn teorií funkčních stylů spisovného jazyka, jak ji vypracoval Pražský lingvistický kroužek. Její aplikace na slovenštinu byla patrná už ve vystoupení E. Paulinyho na pracovní poradě o otázkách stylu a stylistiky 4. a 5. listopadu 1954; na ní se řešily hlavně obecné otázky předmětu stylistiky, jazykového stylu, slohotvorných činitelů, funkčních stylů a jejich klasifikace. E. Pauliny (1955) mezi hlavní slohotvorné činitele řadil mj. monologičnost – dialogičnost a ústnost – psanost a zdůraznil význam společenského kontextu, v němž mluvené projevy/texty vznikají. Pozornost hlavního proudu slovenské stylistiky byla však v dalších letech orientována především na texty monologické a psané. Nejrozsáhlejší slovenská stylistika J. Mistríka (1985) je v první části věnována variační stylistice (výběr výrazových a mimojazykových prostředků, výstavba textu), v druhé části pak stylistice textu (slohotvorní činitelé, funkční styly). Zvláštní kapitola charakterizuje hlavní znaky hovorového stylu – stylu spontánních ústních jazykových projevů v soukromých prostředích (rozhovory rodinné a v užší pracovní skupině), výklad je ilustrován jen jednotlivými výpověďmi, často vybranými z uměleckých textů. Je však třeba připomenout, že v té době stál výzkum autentických mluvených projevů na okraji slovenské lingvistiky.

Od počátku 90. let 20. století v souvislosti se změnou společenské a jazykové situace dochází také k diskusi o předmětu stylistiky a k potřebě „nové stylistiky“. S. Gajda (1992) chápe stylistiku jako transdisciplinární obor: má zkoumat lidskou textovou aktivitu, proto musí obsahovat všechny aspekty této činnosti, které zkoumají také jiné disciplíny. Významnou roli v české stylistice sehrála nedocenená práce J. Hoffmannové (1997): poukázala na nové metodologické postupy a nové pohledy na postavení stylistiky v mezioborovém kontextu (vztah stylistiky k více než 30 disciplínám). Autorka zároveň upozorňuje na potřebu zaměřit se na výzkum běžných mluvených rozhovorů a popis jejich sociálních, psychických a pragmatických aspektů. Proměna vymezení české stylistiky, jejího předmětu i začlenění stylu do teorie komunikace je patrná z prací M. Čechové a kol. (srov. Čechová a kol. 2008). Nejnovější česká stylistika (Hoffmannová a kol. 2016) již nevychází z funkčních stylů, ale z komunikačních sfér; do popředí vystupuje nejen funkce textů, ale také opozice mluvenost – psanost. Při analýze mluvených projevů se autoři inspiroují vedle funkční stylistiky rovněž metodologií analýzy diskurzu a konverzační analýzy.

Také ve slovenské stylistice došlo od počátku 90. let k přehodnocení jejího předmětu a základních pojmů. I když vychází z obdobných metodologických zdrojů jako česká stylistika, aplikovala je na slovenskou jazykovou situaci a navázala na slovenské stylistické tradice. Vedle proudu, který dále rozvíjí tradice české a slovenské funkční stylistiky, se začíná od počátku 90. let formovat pragmastylistický proud. Projevil se v něm výrazně vliv formující se slovenské sociolingvistiky a sociolingvistických aspektů verbální interakce, jak je zformuloval zejména J. Bosák (srov. Slančová 2019). I když v práci o slovenštině z opolské série Najnowsze dzieje języków słowiańskich (Bosák a kol. 1998) je v kapitole o funkční, sociální a teritoriální stratifikaci slovenštiny zpracována část o jednotlivých funkčních stylech, podle J. Bosáka pojetí funkčních stylů nestačí obsáhnout předloženou komunikační doménu, nejsou mezi nimi ostré hranice. Na příkladu lexikální roviny ilustruje potřebu jiného přístupu a uvádí již dříve zformovanou teorii komunikačních typů a komunikačních sfér, která našla odraz v slovenské sociostylistice.

Už od poloviny 90. let se na Slovensku v rámci pragmastylistiky začíná profilovat proud označovaný jako interaktivní stylistika (srov. Slančová 2003). Jejím hlavním předmětem se staly konverzační mluvní styly, tj. styl běžného dorozumívání. Předmět stylistiky rozšiřuje na variabilitu verbální interakce a zájem stylistiky přesouvá od monologického textu na dialog; interdisciplinární přístup zahrnuje vedle pragmalingvistiky (vliv teorie řečových aktů), rétoriky či textové lingvistiky také metodologii užívanou v sociologii, psychologii a kognitivních vědách.

Do tohoto proudu lze zařadit i recenzovanou publikaci. Autorky však prezentovaný přístup nazývají interakční stylistika, což lépe vyjadřuje její vztah k interakci. V souladu se slovenským pragmalingvistickým proudem (J. Dolník) reagují na potřebu obsáhnout v lingvostylistickém bádání dialog a dialogičnost ve větší míře, než tomu bylo v dosavadní slovenské tradici. Vycházejí z toho, že dialog je vůči monologu základní forma užití jazyka. Pojem interakce v názvu naznačuje, že při rozboru a popisu stylu užívání jazyka se uplatňuje pohled na verbální komunikaci jako druh sociální interakce.

První kapitola stručně charakterizuje dosavadní přístupy k jazykovému stylu z hlediska profilující se interakční stylistiky. Poukazuje na rozrůzněnost pohledů uplatňovaných při lingvistickém vymezení stylu. Zasazuje vývoj slovenské stylistiky do širšího rámce vývoje strukturální stylistiky a sleduje jednotlivé etapy jejího vývoje. Specifickým rysem slovenské stylistiky je, že byla pod silným vlivem literární stylistiky představovaná od 70. let nitranskou školou v čele s F. Mikem: hlavním zásadám tohoto proudu a jeho vlivu na formování interakční stylistiky je věnována rozsáhlá podkapitola.

Druhá kapitola představuje teoretická východiska a metodologický rámec interpretační stylistiky. Teoreticky autorky vycházejí z interpretační metodologie humanitních věd rozvinuté zejména v sociologii, psychologii a kognitivních vědách, využívají výsledků teorie řečových aktů, entometodologie a také výsledků komunikačně orientované slovenské lingvistiky. Klíčovým pojmem jejich koncepce je interakce.

Interakční stylistika se nezaměřuje na způsoby produkce textů, ale na popis a interpretaci verbálně-neverbální činnosti lidí při jejich interakci v různých komunikačních sférách. Při stylistické analýze autorky zdůrazňují vyváženost činností mluvčího a příjemce při tvorbě stylu (jak se vzájemně na průběhu interakce podílejí), zachycení procesuální stránky interakce, její průběh a kontextovou zapojenost, a to jak sekvenční, tak situační (sociálně kulturní) (k tomu viz Orgoňová 2018).

Přínosná je třetí část knihy, která prezentuje konkrétní interpretace rozhovorů z frekventovaných běžných (každodenních) komunikačních situací – rozhovory soukromé (rodinné, přátelské), institucionální, mediální a politické (vystoupení v parlamentu). Rozbor vychází z různě dlouhých transkriptů autentických rozhovorů, které odrážejí široké spektrum komunikačních událostí lišících se sociálními rolemi komunikantů, jejich věkem, uspořádáním komunikační situace (přímé, zprostředkované), některé obsahují také fatické části. Interpretace charakterizují konkrétní komunikační události, sledují komunikační aktivity komunikantů (uplatnění principu kooperace a vyjednávání tématu), způsoby verbálního chování (frekventované strategie), organizační a tematickou výstavbu rozhovorů (délka replik a jejich (a)symetrie, zařazení do sekvenčního kontextu rozhovoru).

Na zprostředkovaném (telefonickém) rozhovoru mezi zákazníkem a zástupcem obchodní společnosti o reklamaci vadného vysavače pak autorky názorně ukazují, jak obtížné je charakterizovat styl rozhovoru metodologií funkčních stylů – uplatňují se jevy typické pro styl odborný, běžně dorozumivací i administrativní.

Část kapitoly věnovaná publicistice naznačuje možnosti, které uplatnění interakční stylistiky nabízí při analýze textů, které stylistika většinou považovala za monologické. Autorky sledují hlavně jejich sekvenční kontext: jednotlivé texty jsou reakcí na předešlý text a zároveň stimulem pro vznik dalšího textu. Právě na nich dokumentovaly střet záměrů komunikantů, ale také prostředky zabezpečující kohezi tohoto typu interakce.

Etnometodologické inspirace umožňují autorkám ukázat také na verbální naplnění komunikačních a interakčních struktur, které propracovala např. konverzační analýza. Dokazují, že schopnost komunikovat (vést rozhovor) je ovlivněna komplexem komunikačních a jazykových předpokladů – komunikační kompetencí, kterou si člověk osvojuje během interakce s dalšími jedinci (k tomu viz Bohunická 2018).

Knihu doplňuje rozsáhlé anglické resumé (30 stran), bibliografie obsahující také práce z oblasti rétoriky, literární stylistiky, psycholingvistiky a sociolingvistiky a věcný rejstřík.

Autorky označují publikaci jako prolegomena (úvod do základních problémů a pojmů) k interakční stylistice, proto jsou některé problémy jen naznačeny. Bude potřebné rozšířit interakční stylistiku na odbornou komunikaci či umělecké texty, které bývaly analyzovány jako monologické. Některé z nich autorky prezentovaly v samostatných studiích. Právě konkrétní analýzy mluvených projevů vybraných komunikačních situací mohou dostat interakční stylistiku do školní praxe.

LITERATURA

- BOHUNICKÁ, A. (2018): Dialogická kompetencia ako štylistická kategória. *Jazykovedný časopis*, 69, 101–110.
- BOSÁK, J. a kol. (1998): *Slovenský jazyk. Najnowsze dzieje języków słowiańskich*. Opole: Uniwersytet Opolski.
- ČECHOVÁ, M. a kol. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- GAJDA, S. (1992): Stylistics Today. *Stylistyka*, 1, 5–14.
- HOFFMANNOVÁ, J. (1997): *Stylistika a.....*. Praha: Trizonia.
- HOFFMANNOVÁ, J. a kol. (2016): *Stylistika mluvené a psané češtiny*. Praha: Academia.
- MISTRÍK, J. (1985): *Štylistika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- ORGOŇOVÁ, O. (2018): Komunikačno-pragmatické východiská slovenskej interakčnej štylistiky. *Jazykovedný časopis*, 69, 91–100.
- PAULINY, E. (1955): O funkčnom rozvrstvení spisovného jazyka. *Slovo a slovesnost*, 16, 17–24.
- SLANČOVÁ, D. (2003): Východiská interaktívnej štylistiky (Od eklektizmu k integrácii). *Slovenská reč*, 68, 207–223.
- SLANČOVÁ, D. (2019): Socioštylistika ako súčasť interaktívnej štylistiky – návraty a perspektívy. *Jazykovedný časopis*, 70, 607–625.

Workshop DeriMo 2019

Adriana Válková

Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

415719@mail.muni.cz

Ve dnech 19. až 20. září 2019 se uskutečnil druhý workshop DeriMo zaměřený na výzkum derivační morfologie, která je v českém prostředí tradována spíše pod názvem slovtvorba. Workshop se konal v prostorách Matematicko-fyzikální fakulty Karlovy univerzity na Malostranském náměstí v Praze. Obdobně jako předloni v Miláně (<http://derimo2017.marginalia.it/>), byl program dvoudenní a letos jej tvořilo 14 přednášek, tematicky zaměřených primárně na derivační online nástroje, v menší míře pak na dílčí oblasti derivační morfologie za využití online jazykových nástrojů (zejm. korpusů). Zúčastnění měli možnost zakončit svůj první workshopový den návštěvou Svatováclavské rotundy na Malé straně, jejíž prohlídka není v současnosti pro běžnou veřejnost možná.

Workshop byl zahájen plenární přednáškou Lívie Körtvélyessy z košické univerzity, která porovnávala derivační sítě 40 evropských jazyků. Při srovnávání derivačního potenciálu 30 základových slov, 10 substantiv, 10 adjektiv a 10 verb, které seletovala ze Swadeshova seznamu univerzálních slov, např. zjistila, že u všech srovnávaných jazyků mají slovesa viditelnou převahu v počtu utvářených derivátů a že maximální počet derivačních kroků pro každé slovo nezávisle na jeho slovnědruhovém zařazení je pět.

Lingvisté se ovšem nesoustředili jen na zkoumání živých jazyků, o čemž svědčil příspěvek Lucie Pultrové z pražské Karlovy univerzity. Ve své přednášce prezentovala výsledky korpusového výzkumu, ze kterého vyplynula signifikantní korelace mezi gradací latinských adjektiv a jejich schopností tvořit kvalitativní abstraktní substantiva pomocí sufixů *-itia*, *-tudo*, *-ia* a *-tas*. Jejím cílem bylo pomoci studentům učícím se latině rozpoznat stupňovatelná adjektiva od nestupňovatelných. Latinou se zabývali také Eleonora Litta a Marco Passarroti z Università Cattolica del Sacro Cuore. Představili svůj přístup ke slovtvorbě v projektu Lila, v němž je integrována většina dosavadních latinských online zdrojů. V Lila projektu opustili tradiční koncept zobrazení derivací formou derivačních stromů a užili modelu Word and Paradigm (W&P), v němž je třída lemmat vztahována k třídě afixů a/nebo k třídě bází pomocí vztahů *hasSuffix*, *hasPrefix* nebo *hasBase*. Takový způsob reprezentace uspokojivě řeší případy vágního směru některých derivací či zobrazení kompozit s více slovtvornými bázemi.

Dalším z představených projektů propojujícím online nástroje byl Universal Derivations (UDer), jehož jedním z řešitelů je Zdeněk Žabokrtský z Ústavu formální a aplikované lingvistiky Matematicko-fyzikální fakulty Karlovy univerzity. UDer integruje derivační síť 11 jazyků, a sice francouzštiny, češtiny, perštiny, španělštiny, němčiny, angličtiny, estonštiny, finštiny, portugalštiny, polštiny a latiny. Anotační schéma, zvolené stejně jako v českém DeriNetu, má stromovou strukturu, v němž uzly odpovídají lexémům a hrany derivačním vztahům. Zdeněk Žabokrtský spolu s Jonášem Vidrou dále prezentovali výsledky práce na nové verzi DeriNetu 2.0, jež byla oproti předchozí verzi DeriNetu 1.7, rozšířena o 2 morfologické kategorie (substantivní rod a životnost), o 5 sémantických značek (deminutiva, posesiva, iterativa, ženské protějšky substantiv a verbální aspekt), kompozita, fiktivní lexémy a dále o morfémovou segmentaci slov spočívající v identifikaci kořenového morfému. Obdobu českého DeriNetu s názvem CroDeriV přijela ze Záhřebské univerzity prezentovat Matea Filko, která představila přepracovanou verzi CroDeriV 2.0, oproti původní (CroDeriV 1.0) obsahující pouze slovesa, rozšířenou o zbyvajících autosémantické slovní druhy. Nástroj byl dále doplněn o derivační vztahy mezi lexémy, kompletní morfemickou strukturu slov a slovtvorné vzory slov, což byly zásadní změny, na základě, kterých byl původní morfologický nástroj dotvořen do podoby derivačního nástroje. Jiné východisko v architektuře derivačního nástroje zaujala Fiammetta Namer z univerzity v Lorraine, která v druhé plenární přednášce prezentovala výsledky roční práce na francouzské derivační databázi Démonettev2, v níž jsou jednotlivé lexémy prezentovány jako 3dimenzionální jednotky mající formu, slovnědruhovou příslušnost a sémantický obsah. Pro zobrazení derivačních vztahů upřednostnila paradigmatický přístup, kdy jsou lexémy součástí úplných grafů o 4 uzlech (lexémech) a stejné slovtvorné typy jsou řazeny pod sebou. Na workshopu byly představeny i projekty zaměřené na neevropské jazyky. Hamid Haghdoost z íránského Ústavu pro pokročilá studia v základních vědách, nyní hostující na Karlově univerzitě, hovořil o morfologické síti vytvářené pro perštinu. Haghdoost zobrazuje v síti flektivní i derivační vztahy mezi lexémy společně. Oddělit flexi od derivace si naopak kladl za cíl Rudolf Rosa z Karlovy univerzity ve svém příspěvku *Attempting to separate inflection and derivation using vector space representations*. Projekt vycházel z myšlenky, podle níž si různé tvary téhož slova budou blíže než různé tvary různých slov, proto bylo k výpočtu vzdálenosti mezi slovy použito kombinace Jaro-Winklerovy a Levenchsteinovy metody, a tak bylo dosaženo úspěšné separace derivace od flexe ve 40 % případů.

Vztahu sémantiky a derivační morfologie se věnovali lingvisté Daniele Sanacore z univerzity v Toulouse a Fiammetta Namer z univerzity Lorraine. Pokusili se aplikovat sémantické rámce po vzoru anglického FrameNetu do francouzského derivačního zdroje Démonett. Jedná se o vnesení sémantické interpretace lexémů do čistě formálního morfologického zdroje vycházejícího z principu, že význam slova se exemplifikuje větou, v níž se dané slovo vyskytuje současně spolu se slovem, ze kterého je derivováno. Otázkami změn v sémantice slov derivovaných anglickým sufixem *-er*, *-ee* a japonskými afixy *-sha*, *hi-VN-sha* se zabýval Junya Morita z japonské univerzity Kinjo Gakuin. Porovnáním jednotek hapax legomena anglického a japonského jazyka

zjistil, že vlivem jistých kontextů může u těchto derivátů docházet k zásadním změnám v jejich funkčních, morfosyntaktických a sémantických vlastnostech.

Problémy při korpusovém výzkumu v oblasti derivační morfologie se zabývala Klára Osolobě v příspěvku nazvaném *The Tagged Corpus (SYN2010) as a Help and a Pitfall in the Word-formation Research*. Osolobě představila tři konkrétní skupiny problémů, které vyvstaly během práce na *Slovníku afixů užívaných v češtině* (Šimandl et al. 2016). Jednalo se o otázku tokenizace adverbialních spřežek typu *natvrdo* či *na tvrdo*, které mají v psané češtině dvojnásobnou možnost zápisu, tj. dohromady či zvlášť, dále neodpovídajícího přiřazení lemmatu a morfologické značky v podobě tagu na základě morfologického slovníku u složených adverbií typu *nakratičko* či hypokoristik typu *Jugoš, Kájoš* a v neposlední řadě vyvstala otázka disambiguace u nominalizovaných adjektiv typu *cestující*. Na výše zmíněné problémy našli autoři slovníku možná řešení, která do slovníku zaznamenali formou komentářů.

Hybridní přístup pro nalezení morfemické struktury složitějších německých slov s úspěšností převyšující 90 % představila lingvistika Petra Steiner z německé Univerzity Friedricha-Schillera v Jeně. Petra Steiner skloubila metodu Data-Intense a metodu Compute-Intense, pomocí kterých byla slova morfemicky segmentována na základě délek morfémů v němčině a korpusových frekvencí.

Christian Curtis z americké univerzity v Seattlu referoval o svých výsledcích týkajících se implementace změn ve slovesné valenci do gramatické matice LinGO (nástroje pro vývoj gramatik různých typů jazyků). Snažil se vyřešit případy, při nichž dochází ke snížení počtu aktantů ve valenčním poli slovesa (konkrétně odsunutí aktantových komplementů podmětných či předmětných), anebo naopak k jejich nárůstu. Pomocí kombinace lexikálních pravidel se mu podařilo dosáhnout pokrytí v 79 % u 5 světových jazyků, z různých jazykových areálů a rodin.

Primárním cílem workshopu bylo představit současné derivační elektronické nástroje z různých koutů světa, a představit tak různé přístupy při budování rozsáhlých morfologických sítí. Vzhledem k úzké specializaci workshopu na téma derivační morfologie, která se až v posledních letech dostává do centra zájmu počítačového zpracování přirozeného jazyka, se jednalo o komorní workshop, který ovšem pomohl spojit odborníky sledující obdobná témata k plodné výměně zkušeností a názorů. Konference byla zakončena debatou o místu konání workshopu DeriMo 2021.